

Latvijas Republikas tiesībsargs

Baznīcas iela 25, Rīga, LV-1010, tālr.: 67686768, fakss: 67244074, e-pasts: tiesibsargs@tiesibsargs.lv, www.tiesibsargs.lv

Rīgā

2020.gada 28.februārī Nr. 1-5/37

Labklājības ministrijai

lm@lm.gov.lv

Zināšanai - **Tieslietu ministrijai**

tm@tm.gov.lv

Par aizgādības institūtu

Saskaņā ar Tiesībsarga likumu tiesībsarga pienākums ir veicināt cilvēktiesību aizsardzību un sekmēt, lai valsts vara tiktu īstenota tiesiski, lietderīgi un atbilstoši labas pārvaldības principam. Atbilstoši savai kompetencei tiesībsargs īpašu uzmanību pievērš tieši mazaizsargāto personu tiesībām. Par šādām ir uzskatāmas arī personas, kurām ar tiesas nolēmumu ir ierobežota rīcībspēja un nodibināta aizgādība.

2013. gada 1. janvārī stājās spēkā grozījumi Civillikumā un Civilprocesa likumā, nosakot jaunu rīcībspējas regulējumu, kas būtiski atšķīrās no iepriekšējā, un kura mērķis vērsts uz to, lai nodrošinātu personas pamattiesību (tiesības uz privāto dzīvi) ievērošanu. Savukārt atbilstoši Bāriņtiesu likumā noteiktajai kompetencei bāriņtiesas pienākums personai ar ierobežotu rīcībspēju ir iecelt aizgādni, kā arī veikt aizgādības uzraudzību.

No publiski pieejamās informācijas Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcijas mājas lapā par 2018.gada bāriņtiesu darba pārskatu redzams, ka bāriņtiesu lietvedībā atradās aizgādības lietas attiecībā uz 3404 personām (par 177 personām vairāk kā iepriekšējā gadā), kurām ar tiesas spriedumu ierobežota rīcībspēja. Par aizgādni personai ar ierobežotu rīcībspēju 2018.gada 31.decembrī bija ieceltas 2969 personas – 2395 radnieki un 574 citas personas . Tiesībsargs jau iepriekšējos gados ir vērsis Labklājības ministrijas uzmanību uz praksē konstatētajiem interešu konflikta gadījumiem, kad ilgstošās aprūpes un rehabilitācijas institūcijās esošajiem klientiem, kuriem ir ierobežota rīcībspēja, bāriņtiesas ieceļ par aizgādņiem institūcijas darbiniekus. Papildus jānorāda, ka ar katru gadu pieaug problemātika, kas saistīta ar bāriņtiesas iespējām atrast personas, kuras vēlētos uzņemt aizgādņa pienākumus, kā rezultātā arī tiesībsargs ir konstatējis gadījumus, kad personām ilgstoši (atsevišķās situācijās pat vairāku gadu garumā) nav iecelts aizgādnis, kā rezultātā persona ar

ierobežotu rīcībspēju, kļūst vēl neaizsargāta, jo nav personas ar kuras starpniecību personas tiesības un intereses varētu tik pārstāvētas. Uz šo problemātiku regulāri uzmanību vērš arī pašas bāriņtiesas, tomēr konkrēts rīcības plāns šādu situāciju risināšanai valsts līmenī nav rasts. Savukārt atsevišķas pašvaldības, lai motivētu līdzcilvēkus uzņemties aizgādņa pienākumus un tādējādi risinātu izveidojušos situāciju, ir radušas iespēju aizgādņiem nodrošināt finansiālu atbalstu¹, attiecīgi savos saistošajos noteikumos nosakot kritērijus šāda atbalsta saņemšanai. Pabalsta apmērs pašvaldībās ir atšķirīgs, kā arī ir pašvaldības, kurās tāda nav vispār².

Jānorāda, ka pagājušā gadā tiesībsargs lūdza Latvijas bāriņtiesu asociācijai sniegt viedokli par aizgādības nodibināšanas procesā pieņemto lēmuma izsniegšanas kārtību un norādījumu sniegšanu aizgādņiem par šī lēmuma izmantošanu, pārstāvot personas ar ierobežotu rīcībspēju tiesības un intereses dažādās institūcijās. Tiesībsargs praksē bija konstatējis, ka atsevišķos gadījumos aizgādņi, pārstāvot personas ar ierobežotu rīcībspēju, bāriņtiesas lēmumus, kuros dažkārt ir ietverta detalizēta informācija par personu privāto dzīvi, tostarp ļoti sensitīva informācija arī par personas veselības stāvokli, iesniedz dažādās institūcijās (piemēram, bankās, ārstniecības iestādēs u.c.), lai gan objektīva pamatojuma izvērstā lēmuma iesniegšanai nav. Tiesībsarga ieskatā personas ar ierobežotu rīcībspēju tiesību un interešu pārstāvībai dažādās institūcijās būtu pietiekami ar bāriņtiesas lēmuma izrastu, kurā precīzi būtu atspoguļota informācija par aizgādņa tiesību un pienākumu apmēru, pārstāvot konkrēto personu.

No Latvijas bāriņtiesu asociācijas sniegtās informācijas (par savu praksi informāciju sniedza 83 pašvaldības) nepārprotami ir redzams, ka bāriņtiesu prakse gan lēmuma sastādīšanā, gan izsniegšanā, gan norādījumu došanā (vai nedošanā) aizgādņības jautājumos ir ļoti dažāda. Latvijas bāriņtiesu asociācija ir norādījusi, ka bāriņtiesas savā darbā vadās no Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcijas izstrādātajiem un mājas lapā ievietotajiem metodiskiem ieteikumiem bāriņtiesām un lēmumu par sēdes protokola izstrādi. Norādīts, ka metodiskiem ieteikumiem ir pievienoti dažādi paraugi lēmuma noformēšanai, bet tieši par aizgādņa iecelšanu parauga nav. Turklāt satraucoši un bez ievērošanas nevar tikt atstāts norādītais, ka **aizgādņības jautājumos metodikas vispār nav**. Papildus jānorāda, ka arī aizgādņi un personas ar ierobežotu rīcībspēju nereti vēršas pie tiesībsarga pēc padoma, jo, iespējams, nav tikuši sadzirdēti bāriņtiesās, kurām primāri būtu jāsniedz informācija un padoms, kā rīkoties, lai tiktu nodrošinātas un ievērotas personas ar ierobežotu rīcībspēju tiesības un intereses, kā arī jāveic kvalitatīva un efektīva uzraudzība pār aizgādņa pienākumu izpildi.

Ievērojot iepriekšminēto, kā arī ņemot vērā to, ka šobrīd par iespējamo bāriņtiesu reformu notiek aktīvas diskusijas, kurās uzmanība galvenokārt veltīta tieši

¹ Piemēram, Liepājas pašvaldībā pabalsts aizgādņiem ir noteikts 40 euro apmērā (<https://likumi.lv/ta/id/287841-par-pabalstu-aizgadniba-esoso-pilngadigo-personu-aizgadnkiem>); Dobeles novadā 2018.gadā pabalsts tika palielināts no 15 euro uz 40 euro (<http://www.dobele.lv/lv/municipality/documents>); Rīgas pašvaldībā pabalsta apmērs ilgstoši ir 28,46 euro (<https://likumi.lv/doc.php?id=169138>); Ludzas pašvaldībā aizgādņim pabalsts 200 euro apmērā tiek izmaksāts vienu reizi gadā (<https://www.ludza.lv/wp-content/uploads/2018/01/2017.10.26.-Saisto%C5%A1ie-noteikumi-Nr.12-preciz%C4%93tie-23.11.2017..pdf>). Pabalsta apmēri ir mazāki, ja persona ar ierobežotu rīcībspēju atrodas sociālās aprūpes un rehabilitācijas institūcijā.

² Piemēram, Daugavpils pašvaldībā, kurā 2018.gadā bija 268 personas ar ierobežotu rīcībspēju.

bērnu tiesību aizsardzības sistēmas jautājumu sakārtošanai un uzlabošanai, aicinām aktualizēt un īpašu uzmanību pievērst arī aizgādības jautājumiem, lai veicinātu arī personu ar ierobežotu rīcībspēju tiesību un interešu nodrošināšanu un ievērošanu.

Būsim pateicīgi, ja informēsiet tiesībsargu par pieņemtajiem lēmumiem vai plānotajiem pasākumiem, kas saistīti ar aizgādības jautājumu sakārtošanu, tostarp metodisko materiālu izstrādi līdz **š. g. 27.martam**.

Ar cieņu
tiesībsarga pilnvarojumā
Pilsonisko un politisko tiesību
nodaļas vadītāja

I.Piļāne

Šis dokuments ir parakstīts ar drošu elektronisko parakstu un satur laika zīmogu